



І тоді була весна, 12 літ тому. Тільки не схожа на нинішню, прохолодну й незатишну, бо, крім природніх чинників, триває війна з ворогом-сусідом. 2013 року травень видався навдивовижу спекотним. Ще тільки ранок, а вже задуха. Та мати в останній свій день, 19 травня, ще сиділа на стільчику біля хати. Мовчазна й похмура. Відчувала, настав її час вічності.

Кожну весну приїжджаю в село. Раніше й город доглядали, і сад та квітники. Нині Ольга, родичка, біля грядок порається, а я сад захищаю від хвороб і шкідників. У нас одних лише яблунь з півсотні, а ще ж груші, черешні, сливи, персики, абрикоси, а ще ж – кущі ягідні. А ще наприкінці городу ліс. Берези і сосни не кожен підліток обніме.

А ось дідова сажалка (копанка), яку значно поглибив і розширив, вже кілька років без води. Доки мати жила, наповнював водою з свердловини, карасики хлюпалися. А нині не лише моя копанка, а й криниці без води. Ой, мамо, багато змін сталося за ці роки. З живих на кутку тітка Пашка залишилася, ще Ольга, щоправда вона значно молодша. А ось її чоловік Володька, наш незамінний помічник, відійшов у засвіти. Наїжджає сусідка Катя зі столиці.

Біля нашої хати, мамо, так званий фермер Черв'як, що «вирос» на добрі колишнього колгоспу, тракторний табір влаштував. Під самісінькими вікнами хати чхають соляркою, огортають сад сиушним ядучим димом трактори. Цвіт осипається не лише від того чаду, а й матюччя вульгарного чолові'яги. На цей, сусідський город, Черв'як «заїхав» нахабно, нині це називається самозахопленням чужої землі. І нікому до цього немає діла.

Багато, ой, багато змін сталося в нашій Держанівці. У селі люди вже й худобу не здужають тримати. Ні коней та й корів майже позбувалися. Корінні держанівці тануть, як роса, на сонці. Дачники ще наїжджають, здебільшого в теплу пору року. Як і я, до речі.

Прочиняю хвіртку, і тиша накочується, сум стискає серце. Ні котики, ні песик Рудя вже ніко-

ли не вибіжать на зустріч. І мати, було, зіпреться на ковінку, виглядає сина. А нині тільки важка, як камінь, тиша. Лише яблунево-вишневий сад палахкотить цвітом. Бува, щоправда, оживлять двір зголоднілі сусідські котики. Я їм щоразу смаколики везу.

Не могу, мамо, довго бути в нашій хаті, в рідному дворі. Ніби хтось у грудку стискає серце. Уже думалось: продам нашу маєтність. Та як подумаю: тут стільки літ рід жив. Наш, мамо, козацький рід. Як його тільки не било життя: розкуркулення, вбивство мого діда, непосильна робота в колгоспі матері й бабусі, щоб викупити забрану тодішніми «черв'яками» хату у власність артілі. Потім війна. І знову робота в колгоспі від ранку до смерку.

Як завжди, постою у дворі, походжу по городу і знову в місто. Тихо в дворі. Та де там! Черв'яки гайсають попід вікнами машинами-тракторами, руйнуючи екологію і спокій рідного дворища.

Зойкне, зачинившись, хвіртка. З дому знову їду додому. Знаю, хато, будеш чекати. Знаю, як болить тобі розлука. А мені!? Та доки топчу ряст, повертатимусь до рідного берега.

Микола БУДЛЯНСЬКИЙ

Календар червня

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Софії та Олександра Русових видала щорічний календар «Заповіт і пам'ятні дати Чернігівської області на 2025 рік».
Укладачі: Л. Студьонова, І. Каганова. Відповідальний за випуск Ю. Соболев. Друкуємо частину календаря на червень.

5 – В с. Морівськ Козелецького (нині Чернігівського) р-ну народився Валентин Іванович Судак (1950), Народний артист України, артист драми обласного академічного українського музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка.

6 – В Чернігові народився Іван Петрович Білоконський (1855 – 1931), земський діяч, публіцист, науковець, письменник. Життя і діяльність пов'язаний з Городнею, Борзнянщиною, Черніговом. Помер у Харкові.

18 – В с. Ушня Менського (нині Корюківського) р-ну народився Дмитро Панасович Калібаба (1925 – 2005), учитель, краєзнавець з Мени, журналіст, колекціонер українських старожитностей, член Спілки журналістів України, засновник Менської художньої галереї, автор історико-етнографічних праць.

19 – Народилася Мирослава Романівна Витриховська-Макар (1965), актриса Чернігівського обласного Молодіжного театру, лауреатка премії імені М. Коцюбинського.

24 – В Прилуках народився Анатолій Миколайович Риженко (1955 – 2022), художник-графік, учасник міжнародних виставок. Жив і працював у Прилуках.

25 – В с. Львів Чернігівського р-ну народився Віктор Петрович Брей (1925 – 2008), лікар-хірург, засновник дитячої хірургії та ортопедії на Чернігівщині, автор автобіографічної книги «О том, что в памяти» (2009).

26 – В с. Антонівка Пирятинського повіту Полтавської губернії (нині у межах Прилуцького р-ну) народився Василь Васильович Тарновський (старший) (1810 – 1866), етнограф, історик права, меценат, власник знаменитої Качанівки. Походив з козацько-старшинського роду Тарновських. Випускник Ніжинської гімназії вищих наук кн. Безбородька (1826). Батько В. В. Тарновського (молодшого) (1837 – 1899). Друг М. В. Гоголя, Т. Г. Шевченка, П. О. Куліша, М. І. Костомарова.

Народилася Ганна Василівна Арсенич-Баран (1970 – 2021), письменниця, педагог, кандидат філологічних наук, голова обласної організації Національної спілки письменників України, лауреатка премій імені М. Коцюбинського та імені Л. Глібова.

Три сорочки мого роду

У нашому селі ніколи не було церкви. Ми на відмінно здавали атеїзм і свято вірили у все те, що розповідали вчителі. Але в нашій родині був свій навчитель – прабаба Настя.

Вона закарбувалася в пам'яті тим, що не була схожою на жіночок-колгоспниць чи тих бабусь, які денно і нічно торохтіли про всі новини в селі і за його межами: вона була мовчазна, носила очіпок під білою ситцевою хустинкою і була, як казали в селі, «собі на умі».

Баба Настя уміла так наполегливо промовчати, що коли надумувала сказати своє слово, то ніхто і не брався їй перекрити чи, не дай Боже, просторікувати. Інколи вона робила незрозумілі для мене речі, але робила це з такою промовистою впевненістю, що запитань не виникало – так треба, бо це рішення баби Насі.

Із одного далекого і туманного спогаду дитинства приходить розуміння і усвідомлення того, наскільки складним був час, як непросто було уберегти себе від нашарувань моралі комуністичної доби і залишитись вірним собі, своїм принципам, вірі, вжитись і вберегти свій «справжній» світ.

Весняного ранку, якого я ніколи ще не бачила таким прозорим і дзвінким, бо тільки-но треті півні відспівали свій репертуар, ми вирушили підводою у світ-засвіти. Ці «світ-засвіти» виявились селом за три села від нашого, із великим вигоном, де метушилось так багато людей із різними красивими і цікавими речами, де кувикали поросята і гелготали гуси, викикували чоловіки і за щось сварились жіночки. На високій вітрині було багато кольорових стрічок, стриміли, увіткнути в дошку із просвердленими дірочками, цукерки на палочці – півники, зайчики, лисички... Але все це можна було взяти тільки в обмін на рублі. Дивний шум людського натовпу, весняний легіт, довга подорож росяними полями розбурхували уяву і цікавість. І, о диво! Переді мною стояла церква. Ось вона яка! У дитячій голові вигадувалася потаємний світ цієї красивої споруди. Мені здалося, що саме тут живе той Бог, якого так часто зга-

дує баба Настя. Світло пробивалось у вікна так, ніби воно тут народилося і ніяк не може вийти із цих високих білих стін. У блискучій дешевій позолоті мигтіли полотна картин, в середині яких були обличчя надзвичайно красивих людей. Вони дивились на мене так широко і просто, що злукавити, чи збрехати було просто неможливо.

– Це – ікона святого Миколая, а це – Матір Божа, – тасмиче і одночасно ніби заклопотано і святково говорила баба Настя. – Бачиш, уціліла церква! І люди по-людському живуть, не як ви, антихристи.

Я нічого не зрозуміла із сказаного, та й говорилося воно не стільки мені, як комусь далекому і злому. Все, що відбувалось далі, мені запам'яталось, як сонце в тумані. Сивий чоловік у довгому просторому одязі із широкими рукавами ходив навколо мене, щось незрозуміле читав і, складеними воедино трьома пальцями руки, клав умовні хрести над моєю головою.

Додому ми повертались із обновами, нехитрим товаром для господи. Сусідський дід Мишко щось насвистував, керуючи однокінкою, а баба Настя, підставивши обличчя сонцю, була такою осяйною, що, здається, і сама виблискувала, як теє сонце!

– Будеш, дитино, щасливою! Будеш Богом захищеною! І вишиванка в тебе буде найкраща!

Не встигла баба Настя вишити мені вишиванку. Не вистачило серця після втрати двох синів і чоловіка десь на Брянщині: згоріло воно раніше, аніж дошилась мені сорочка.

Пройшли роки, а вишиваної сорочки у мене так і не було. У нашому селі, яке народилось в честь річниці Великої жовтневої революції і звалось Жовтневе, так і не з'явилась церква і ніхто не згадував про вишиванки: тоді саме увійшли в моду кримпленові сукні та нейлонові кофтинки.

Якось випадково не у шафі, яка стояла у світлій новій хаті, збудованій батьком, а в скрині, що «жила» в коморі, на самому її дні, прикладені домотканими доріжками та полотняними скатертями, я побачила дві вишиванки. Ніхто не називав їх ви-

шиванками – просто сорочки. Мати ніяково розповіла, що вишивала їх баба Настя. Одна сорочка – бабина, проста, із легесенькою мережкою на рукавах, майже без вишивки (її пошила така вправна колись Настя наспіх, після того, як німці спалили хату із усім збіжжям), а друга – материна весільна.

– Бабуся не доручила мені такої справи – шиття сорочки, в якій піду під вінець. Я не постувалась, тому що хворіла. А до такої справи, переконувала вона, треба приступати із чистою душею і помислами. Та й часи змінились. Совети ввели нові правила і свята, то бабусині повчання та настанови були застарілими. Я вишивала рушники, наволочки, підузорики. Сорочку ж вишивала бабуся, адже любила і жаліла мене, сироту. Тому й узор на ній простий, бо важко уже було їй хрестики класти на полотно, – якось ніяково розповідала матір. – Усіх жовтневців баба Настя вважала грішниками, бо жили не за тим устроєм і правилами, яких притримувалась вона. Чомусь завжди грому боялась, – посмінулась мати, – бо вірила, що Бог обов'язково покарає село, в якому немає церкви. Хоча усі ми знали, що грім нагадує їй страшні воєнні часи, гул танків та літаків.

У 1956 році мати виходила заміж в сорочці, як належало усім дівчатам українського села. Цілий тиждень вона ходила в ній разом з друзьками, підперезана червоним возовим рушником, показово прощаючись із дівочтвом. Більше мати сорочку не вдягала – не було потреби. Навіть інтелігенція після смерті Хрущова почала рідко вдягати український стрій. Лежала сорочка в скрині, як весільне вбрання, а біля неї, у надскриннику, – восковий віночок та скляне намисто. Я часто вбиралася у ці прикраси на Новий рік, полюбуватись перед дзеркалом – та й усе.

У школі ми вдягали вишиванки клубівські і навіть не задумувались над історією цього вбрання, його витоками. Це був звичайний концертний костюм. І звали його так – національний костюм України.

Із встановленням незалежності



ті України почалися справжні пошуки скарбів зі скринь. Скільки сорочок, плахт, юпок, хусток було нешановано викинуто на смітники! Та як добре, що на дні скрині збереглися дві сорочки – одна буденна, прабаби Насі, друга – весільна, із червоними ружами, ріденько розсипаними на рукавах. Зраділа матір, коли я відбілила, покромхала – зробила знову святковою її весільну сорочку. Вона ніби молоділа при цьому! Та я усвідомлювала, що, як раптово згасла зірка прабаби Насі, так потихеньку меркне і материне небо. Я взялася вишити собі сучасну сукню, знявши узор із материні сорочки. Цю сукню мама чекала, мабуть, так само палко, як колись ту сорочку, яку їй вишивала не рідна матінка, яка рано покинула цей світ, а сильна духом, берігіння усього роду і, найголовніше, вперта господиня власного світу – баба Настя.

Я маю сучасну сукню, власноруч вишиту, зі своєю історією, яка прошилася роками і десятиліттями пам'яті про прабабу Анастасію Захарченко із колишнього села Воровське, тепер Світанкове. Маю її бідненьку сорочку зі старого полотна, пошиту у землянці біля спаленої хати, і весільну вишиванку матері, в якій вона стала на стежку створення власної сім'ї. Мене гріє думка про те, що я маю щось надзвичайно цінне і пишаюсь, що мої цінності саме такі.

Ніна ГОРБАНЬ
Прилуки